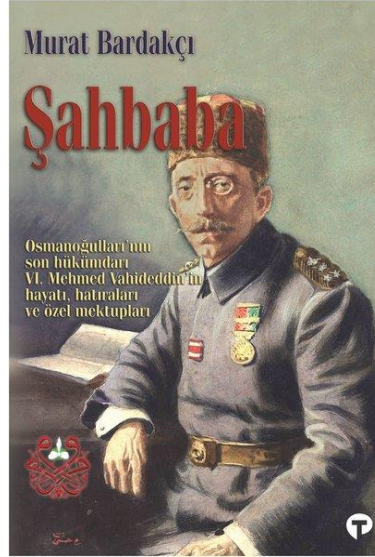

Şahbaba

Murat Bardakçı

İstanbul, Turkuvaz Kitap, 2022, 679 sayfa, ISBN 978-625-7231-25-1.

Ömer YEŞİLTAŞ*

Araştırmacı gazeteci ve yazar kimlikleriyle tanınan Murat Bardakçı, yoğun ilgi duyduğu tarih alanında birçok eser neşretmiştir. *Şahbaba* kitabı, yazarın daha önceki eserlerinde olduğu gibi çok sayıda kaynak kullanılarak, kitabın anlattığı dönemde yazılmış mektuplarla, çekilmiş fotoğraflarla ve telgraflarla zenginleştirilmiştir. Yazarın, Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metinleri okuma konusundaki yetkinliği ve sahip olduğu arşiv genişliği göz önünde bulundurulduğunda, neşredilen eserin ne ölçüde nitelikli olduğu tahmin edilebilir. Yakın tarihin en karanlık ve hâlen en çok tartışılan dönemi olan, ailesi tarafından Şahbaba olarak hitap edilen Mehmed Vahideddin dönemi, daha önce bu çapta araştırılıp incelenmemiştir. Eser, daha önce paylaşılmamış belgelerle, hem bahsi geçen dönemi hem de o dönemdeki tarihî şahsiyetleri kaynakların orijinal hâlinin paylaşılmasının yanı sıra yalın ve anlaşılır bir şekilde açıklaması sayesinde, konuya meraklı olan okurlara dönemi bir kez daha değerlendirme fırsatı vermiştir.

Şahbaba, son sultanın derinlemesine bir biyografisini sunarken, aynı zamanda uzun yıllardır tartışılan ve cevabı net bir şekilde verilemeyen bazı soruları irdeleme ve cevaplama çabası içindedir. “*Hain miydi, yoksa vatansever mi?*”, “*Memleketini niçin terk etti?*”, “*Mustafa Kemal için ne düşünüyordu?*” (s. 14) gibi sorular, yazarın cevabını aradığı bazı sorulardır.

Eser dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan “Bir Dadı, Bir Lala ve Bir Şehzade”de, Sultan Mehmed Vahideddin’in çocukluğu ve gençliği derinlemesine ele alınmaktadır. Onun padişah olduktan

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul, omer.yesiltas@stu.fsm.edu.tr

sonraki dönemde aldığı kararları ve siyasi hamlelerini nasıl bir ruh hâliyle uyguladığının ipuçlarını bu bölümde bulmak mümkündür. Mehmed Vahideddin, abisi Sultan II. Abdulhamid'in 33 yıllık saltanatında göz hapsinde yaşamış, nahif karakteri sebebiyle de çok fazla ön planda bulunmamıştır. Bu durum kendisinin politikadan bir hayli uzak kalmasına sebep olmuştur. Sultan II. Abdülhamid devrinin içinde bulunduğu siyasi şartlar, imparatorluğun ekonomik durumu ve kaybedilen topraklar Sultan Abdülhamid'i daha katı ve kısmen baskıcı bir iç siyaset izlemeye itmiştir. Yazara göre bu durum, Sultan Mehmed Vahideddin'in hem şehzadeligi hem de padişahlığı döneminde daha da içe kapanık olmasına sebebiyet vermiştir.

Kitabın “Sarayın Yalnız Adamı” adlı ikinci bölümünde, son sultanın padişahlığı döneminde yaşanan olaylar detaylı bir şekilde, kaynaklar ışığında paylaşılmış ve yazar tarafından değerlendirilmiştir. Bu bölümde yazarın ana amacı, uzun yıllardır son sultan hakkında ortaya atılan “*Vatan haini miydi?*”, “*Memleketini niçin terk etti?*”, “*Gidişi kaçış mıydı?*” gibi suçlayıcı soruları irdeleyerek, kaynak gösterilmeden veya bazı kaynakların bilinçli olarak yanlış yorumlanmasıyla Mehmed Vahideddin aleyhtarlığı yapıldığını kaynaklar ışığında ortaya koymaktır. Padişah'ın bizzat General Harington'dan, hayati güvenliğinin olmayışı sebebiyle İstanbul'dan daha güvenli bir yere götürülmesini istemesi bunun bir örneğidir. Yazılan bu mektuba dayanarak son padişah hainlikle suçlanmıştır. Fakat yazar, mektubun yazılışında Refet Bele'nin etkisi ve baskısından bahsederek, bazı kaynakların istenildiğinde nasıl yanlış yorumlandığını gözler önüne sermiştir. Yazar bu bölümde genel olarak, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin devleti I. Dünya Savaşı'na sürüklemesini, iç siyasette kimseye sormaksızın ve hesap vermeksizin istedikleri siyasi hamleleri yapmalarını, bu hamlelerin sonucunda bir siyasi istikrarın sağlanamamasını çok güzel şekilde izah etmektedir. Yazar, böyle bir siyasi ortamda tahta oturan Mehmed Vahideddin'in sağlıklı bir siyasi örgütlenmeyi, mevcut siyasi kişiliklerin şahsi hedeflerinin olmasından dolayı sağlayamadığını yazmaktadır. I. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra, başta İngilizler olmak üzere Fransızlar da Padişah üzerinde yoğun siyasi ve askerî baskı kurmuştur. Bu durum, Padişah'ın istediği hamleleri yapmasını engellemiştir. Yazar, Sultan'ın, yanlış kararları İngiliz ve Fransız baskısı altında, mecburi olarak verdiğini ve başka bir yolun olmadığını kaynaklarla ispat etme çabasına girmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünde, Padişah'ın ne şartlarda ülkeyi terk ettiği yine belgelerle izah edilmektedir. Yazara göre, Padişah'ın yurt dışına çıkışı Refet Bele'nin kontrolü ve bilgisi dâhilindeydi. Padişah'ın yurt dışında bulunması; yargılanması veya hapsedilmesinden daha doğrudu çünkü Padişah'ın yargılanması veya hapsedilmesi halk tarafından tepkiyle karşılanabilirdi. Padişah, kısa süreli saltanatında olduğu gibi giderken de kararları kendisi veremiyordu. Mevcut siyasi aktörlerin bir kısmına göre Padişah'ın yurt dışında olması, en doğru senaryoydu. Yazar bu bölümde temel olarak “*Gidişi kaçış mıydı?*” sorusunun cevabını bulma çabası içerisindeydi. Yazar bu soruyu cevaplarken, hem İngilizlerin hem Osmanlı devlet adamlarının mektuplarını paylaşarak, kaynaklar eşliğinde şeffaf bir değerlendirme yapmaktadır. Paylaştığı kaynaklarla, elinde hiçbir güç ve imkân olmayan Padişah'ın İngiliz ve Fransız baskısıyla Ankara'da verilen bağımsızlık mücadelesi arasında kalıp, kendisine verilen bazı tavsiyeleri

ve uyarıları dikkate alarak, çaresizce yurt dışına çıkmak durumunda kaldığını göstermektedir. Aynı zamanda Ankara’da, liderliğini Mustafa Kemal’in verdiği bağımsızlık mücadelesini ve kurulma arifesindeki yeni devletin Mustafa Kemal liderliğindeki aktörlerini bağlama uygun vaziyette anlatmaktadır.

Kitabın “Havizli Tabutun Devri Alemi” adlı son bölümünde, Padişah’ın ne şartlarda sürgün hayatı yaşadığı, maddi olarak yaşadığı sefalet, hatta 16 Mayıs 1926’da vefat ettiğinde borçları sebebiyle tabutunun haczedilmesi akıcı ve çarpıcı bir dille anlatılmıştır. Bu bölümde Samsun belgeleri, Mustafa Kemal’in Samsun’a geniş yetkilerle gitmesi, devamında Ankara’da yaptığı faaliyetler ve bununla ilgili mektuplar, telgraflar paylaşılmıştır. Yazarın cevabını aradığı sorulardan bir diğeri olan “*Mehmet Vahideddin, Mustafa Kemal hakkında ne düşünüyordu?*” sorusunu irdeleme sebebi, sorunun altında yatan temel amacın Padişah’ın Mustafa Kemal’i engellediği düşüncesi olmasıdır. Fakat yazara göre Sultan, Anadolu’daki direnişe karşı değildir, hatta İngilizlerin baskısına rağmen Mustafa Kemal’in İstanbul’a çağrılmasını olabildiğince geciktirmeye çalışmıştır. Yazarın bu yaklaşımı, okura konuyla ilgili yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Şahbaba’nın en dikkat çekici yanı, Bardakçı’nın eserinde kişisel mektuplar, resmî belgeler ve anılar da dâhil olmak üzere birincil kaynakları etkili bir şekilde kullanmış olmasıdır. Böylece Sultan’ın karakteri ve yaşantısı hakkında daha kesin yargılara ulaşabilmemizi sağlamıştır. Daha önce Vahideddin dönemi hakkında bu denli detaylı bir çalışmanın olmayışı, eserin ne kadar kıymetli olduğunu bize daha iyi göstermektedir. Yazarın birincil kaynakları etkili bir şekilde kullanması, daha önce konuyla ilgili yazılan alışlagelmiş anlatılara âdeta meydan okumakta ve durumu bilimsel bir yaklaşımla okura sunmaktadır.

Mehmet Vahideddin dönemiyle ilgili yapılacak her çalışmaya örnek olacak bu kitap, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk dönemi hakkında birçok sorunun cevabını bünyesinde barındırmakta ve açık bir anlatımla tarihin karanlık noktalarına ışık tutmaktadır.